

WATERSTAATSKAART VAN NEDERLAND,

OP DE SCHAAL VAN 1 : 50 000.

Vervaardigd op last van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken

THORBECKE.

onder toezigt van den Inspecteur van den Waterstaat in algemeene dienst J. W. Conrad en den Luitenant-Kolonel van den Generaalen Staf J. A. Besier.

ALGEMEENE TOELICHTING.

KORTE BESCHRIJVING DER KAART.

Het doel, dat men door deze kaart heeft getracht te bereiken, is het geven van eene duidelijke voorstelling van den waterstaatkundigen toestand des lands. Voor dat doel moest de toestand, in zuiver waterstaatkundigen zin, scherp onderscheiden worden van die, welke in betrekking staat tot het beheer over waterschappen. De eerstbedoelde toestand is bij de samenstelling der kaart steeds als hoofdzak beschouwd, en op den voorgrond gesteld; het administratief beheer is slechts in de tweede plaats in aanmerking genomen, en met minder uitvoerigheid aangewezen.

Tot grondslag der kaart is genomen een overdruk van de bestaande Topographische en Militaire kaart des Rijks. Met verschillende teekens en kleuren zijn daarop de gegevens van waterstaatkundigen aard aangeduid.

Elk blad der Waterstaatskaart bevat een vierde gedeelte van een blad der Topographische kaart, en is dienovereenkomstig gemerkt.

Op elk blad der Waterstaatskaart vindt men een randschrift, dat beschouwd moet worden als met de kaart zelf één geheel te vormen.

De gegevens van zuiver waterstaatkundigen aard, die op de kaart (het randschrift daaronder begrepen) voorkomen, zijn:

De polders met hunne zomerpeilen en grootte.

De sluizen en molens tot ontlasting van polders, met aanwijzing van de volgorde, waarin de molens elkander het water toemalen.

De boezems en hunne gemiddelde, hoogste en laagste waterstanden.

De maalpeilen, stempelpen, hoogte der boezemkaden, enz.

De sluizen, waardoor de boezems zich ontlasten, met hunne afmetingen; en de daartoe gebezigde bemalingswerktuigen.

De gemiddelde, hoogste en laagste standen der zee en der rivieren.

De diepte der zee beneden laagwater en die der rivieren beneden middelbaren rivierstand.

De hoofden tot oeververdediging, kribben, dammen, enz.

De voorname havens met eene korte beschrijving.

De zee- en rivierdijken met hunne hoogte en aanwijzing der kunstmatig verdedigde dijkvakken.

De hoogte der kaden van buitenpolders.

De hoogte van niet bemalen polders en van hooge gronden.

De schutsluizen, in vaarten en kanalen gelegen, met hunne afmetingen.

De keersluizen en de inundatiesluizen met hunne afmetingen.

De kleine schutsluizen, waardoor polders met den boezem gemeenschap hebben.

Eene korte omschrijving van de bestemming en het gebruik van sommige sluizen.

De overlaten, hunne hoogte en korte beschrijving.

De kunstwegen.

De peilschalen, waaraan geregeld waarnemingen gedaan worden.

De peilmerkstenen, aangevende de hoogte van het Amsterdamsche peil.

De dijkbreuken.

De inlichtingen van administratieven aard, op de Waterstaatskaart vermeld, betreffen:

De administratieve polderindeeling.

Het beheer door dijkbesturen, heemraadschappen, enz. uitgeoefend.

De oetrooijen en concessien voor verveeningen en droogmakerijen.

De gegevens van zuiver waterstaatkundigen aard zijn zooveel mogelijk op de kaart zelf gebragt. Wanneer evenwel daardoor de duidelijkheid lijden zou, is van de beschikbare ruimte op den rand gebruik gemaakt.

De inlichtingen van administratieven aard moeten voornamelijk in het randschrift gezocht worden.

In het randschrift zijn ook opgenomen de korte beschrijvingen, die, hoewel betrekking hebbende op voorwerpen buiten den omtrek van het blad der kaart, voor eene duidelijke voorstelling niet mogten ontbreken. Hiertoe behoort onder anderen de in de beschrijvingen der boezems voorkomende aanwijzing van alle sluizen, enz., die voor ontlasting van den boezem dienen; nadere bijzonderheden omtrent die sluizen, enz., vindt men dan op de bladen, waarop die voorwerpen voorkomen.

De wijze, waarop het hierboven vermelde op de Waterstaatskaart is voorgesteld, wordt opgehelderd door de *Toelichting* en de *Verklaring der teekens*, die op elk blad zijn geplaatst.

ALGEMEENE BESCHRIJVING VAN HET AANGENOMEN BEGINSSEL TOT GRAPHISCHE VOORSTELLING VAN BOEZEMS EN POLDERS.

De boezems zijn door verschillende duidelijk sprekende kleuren van elkander onderscheiden. De polders hebben in lichtere tinten de kleur van den boezem, waarop zij uitwateren. De polders, die hun water niet onmiddellijk op den boezem brengen, maar eerst op een anderen polder, hebben de kleur van dezen polder, en zijn ongeveer door eene bias van donkerder tint.

Door deze wijze van voorstelling is het zeer belangrijke voordeel verkregen, dat een blik op de kaart voldoende is om in hoofdtrekken bekend te worden met den algemeenen waterstaats-toestand van het geheele terrein.

Om uit deze graphische voorstelling meer bijzonderheden te lezen, is het noodig na te gaan, op welke wijze het op den voorgrond

gestelde beginsel (van verschillende kleuren voor de boezems en overeenkomstige tinten voor de polders) in toepassing is gebragt.

Onder de in zoo groote verscheidenheid voorkomende toestanden, zijn er, die twijfel laten omtrent de wijze, waarop het beginsel moet worden toegepast; ook leidt eene in allen deele gelijke toepassing er van niet altijd tot de meest duidelijke voorstelling. Het is daarom noodig geweest eenige bepaald omschreven regels aan te nemen, die, hoewel niet allen noodzakelijke gevolgen van het aangenomen beginsel, toch in verband daarmede zijn vastgesteld.

GRAPHISCHE VOORSTELLING VAN BOEZEMS.

De zee en de vrij uitstroomende rivieren zijn niet gekleurd.

Boezems zijn door duidelijke sprekende kleuren van elkander onderscheiden.

Voorboezems van molens, al zijn zij ook door een sluisje met wachtdour van den boezem gescheiden, zijn voorgesteld als tot dien boezem behoorende.

Molenboezems, waardoor het door een of meer molens opgemalen water naar volgende molens wordt gevoerd, hebben de tint van den polder, waarin zij gelegen zijn.

In boezems liggen somtijds keersluizen, schutten of dergelijke, die gedurende een groot deel van het jaar geopend blijven, en twijfel doen ontstaan of het raadzaam is al dan niet twee boezems te onderscheiden. Als regel is dan aangenomen de gewone toestand te teekenen, en de buitengewone des gevorderd te omschrijven. Als gewone toestand is beschouwd de toestand gedurende de zomermaanden, of wel die, welke als de meest normale is aan te merken, of die, welke gedurende het grootste deel van het jaar voorkomt. Bestaat er twijfel, wat als gewone toestand moet worden aangemerkt, dan is gewoonlijk de voorkeur gegeven aan het onderscheiden van twee boezems; doch vooral is dan ook in aanmerking genomen, welke voorstelling het meest bevorderlijk is aan de duidelijkheid.

Zoo is het stadswater van Amsterdam, als van Amstellands boezem gescheiden voorgesteld, — hoewel beide boezems gedurende de helft van het jaar gemeen zijn, — om reden de boezems in de zomermaanden in den regel gescheiden zijn, en de afscheiding strekt tot duidelijker voorstelling van den toestand.

Zoo zijn de Ooster- en Westerdokken te Amsterdam niet als afzonderlijke boezems geteekend, — ofschoon zij door sluizen van de grachten der stad kunnen worden afgesloten, — dewijl die sluizen slechts zelden en alleen in buitengewone gevallen worden dichtgezet.

Zoo zijn de grachten, tusschen de keersluizen in de buitenste waterkeering van Amsterdam en de daarbinnen gelegen sluizen, als met het buitenwater gemeen liggende voorgesteld, aangezien die keersluizen alleen bij hoog buitenwater, dat is in buitengewone omstandigheden, gesloten worden.

GRAPHISCHE VOORSTELLING VAN POLDERS.

Het is doelmatig hier drie verschillende beteekenissen van het woord polder te onderscheiden:

Polders *a* of waterstaatspolders in ruimen zin. Zij kunnen gedeelten bevatten, waarvan het water tot een hooger peil wordt opgehouden, en ook lage gedeelten, waaruit het water wordt opgemalen. Zij voldoen aan de voorwaarde, dat het water van de geheele oppervlakte des polders zich eindelijk langs denzelfden weg (d. i. door middel van dezelfde molens en sluizen) op den boezem ontlast.

Alle deze polders worden op de Waterstaatskaart door de graphische voorstelling regtstreeks aangewezen. Zij zijn door verschil in tint van elkander onderscheiden.

Polders *b* of waterstaatspolders in beperkten zin. Tot deze behoort elk terreingedeelte, dat, binnen waterkeeringen besloten, een eigen waterstand heeft.

Deze polders komen niet alleen op de waterstaatskaart voor. Zij zijn dikwijls dezelfde als de polders *a*; doch vormen zij onderdeelen er van, dan zijn zij, of in het geheel niet aangeduid, of hunne grenzen zijn aangewezen door eene bias van donkerder tint, gelegd langs den omtrek van die deelen, welke niet onmiddellijk op den boezem afwateren. De aanduiding van polders *b* wordt namelijk achterwege gelaten, wanneer zij onbelangrijk is te achten; bij voorbeeld, wanneer het kleine deelen geldt, waarin het water tot een eenigzins hooger peil wordt opgehouden, of weinige perceelen, die door een klein molentje bemalen worden.

Polders *c* of administratieve polders. Hunne grenzen worden bepaald door de uitgestrektheid van het beheer der polderbesturen, en zijn voelal uitvoerig omschreven in afzonderlijke polderreglementen.

Deze polders, die dikwijls overeenkomen met de polders *a* of *b*, en ook dikwijls gevormd worden door eenige polders *a* of *b* te zamen genomen, zijn op de kaart niet geteekend. Daar evenwel de administratieve polders in het randschrift worden vermeld, en hunne namen ook op de kaart voorkomen, blijkt uit de plaatsing dier namen op de kaart gewoonlijk met voldoende duidelijkheid, welke terreingedeelten bij elkander moeten genomen worden, om den polder *c* vrij naauwkeurig te kennen.

Wanneer polders door kaden of andere waterkeeringen omgeven zijn, is de voorstelling hunner grenzen niet twijfelachtig. Wanneer zij echter gedeeltelijk aan hooge gronden aansluiten, kan omtrent de grenzen, die op de Waterstaatskaart moeten worden aangeduid, eenige twijfel bestaan. Als regel is dan aangenomen om langs de hooge gronden de administratieve grens als scheiding aan te houden.

De kleur van een polder is steeds in overeenstemming met die van den boezem, waarop die polder het overtollig water ontlast. Polders, die hun water niet door tuschenkomst van een boezem, maar regtstreeks op de zee en de vrij uitstroomende rivieren afvoeren, hebben op alle bladen der kaart dezelfde kleur; eene kleur, die gedacht kan worden aan de zee en de rivieren, als algemeenen boezem, gegeven te zijn.

Wanneer een polder het water op twee of meer boezems afvoert, is zulks aangewezen door de afwisselend verschillend gekleurde strepen, die als tint over den polder gelegd zijn.

Heeft de uitwatering van een polder niet altijd op dezelfde wijze plaats, en ontstaat daardoor keuze tusschen twee verschillende graphische voorstellingen, dan wordt de gewone toestand geteekend, en de buitengewone omschreven, volgens de beginsels te dien aanzien omtrent de voorstelling van boezems aangenomen.

AANTEEKENINGEN OMTRENT EENIGE AANGENOMEN TEEKENS, ENZ.

Het teeken + of —, vóór een getal geplaatst, geeft aan dat getal de betekenis van eene hoogte, uitgedrukt in ellen boven (+) of beneden (—) het Amsterdamsche peil (A.P.)

Ter aanduiding der molens zijn drie verschillende teekens aangenomen; één voor scheprad-, één voor vijzelwatermolens, en één voor zeer kleine watermolens (12 el vlugt en minder). Molens, die niet tot een der twee genoemde hoofdsorten behooren, zijn aangewezen door het teeken van schepradmolens en nader omschreven.

Ter aanduiding der sluizen zijn twee teekens aangenomen; één voor de sluizen, die uitsluitend als schutsluizen dienst doen; het andere voor de uitwateringsluizen (uitwateringsduikers daaronder begrepen). Sluizen, die uitwateringsluis en schutsluis tevens zijn, of tot enig ander doel dienen, zijn aangewezen door het teeken van uitwateringsluis en nader omschreven. Van alle eenigzins belangrijke sluizen zijn de afmetingen opgegeven.

Inlaatduikers en molensluisjes zijn niet zoo als de andere sluizen met eene roode kleur op de kaart aangeduid.

Van de op de kaart geteekende polders is de oppervlakte of grootte in bunders opgegeven. Ten einde voor alle polders bij die opgaven een gelijken maatstaf te bezigen, zijn hunne oppervlakten op de kaart gemeten, en wel tot aan de kruin der dijken of kaden. Deze metingen zijn geschied met behulp van den planimeter van Amstler.

Ter aanduiding der dijkbreuken is de plaats van doorbraak door een daarvoor aangenomen teeken aangewezen, en is het jaartal tusschen haakjes daarbij geplaatst. Zeer dikwijls is wel het jaartal bekend, waarin een dijk doorbraak, doch ontbreekt eene eenigzins juiste aanwijzing der plaats of plaatsen van doorbraak geheel en al. In die gevallen is het teeken bij een willekeurig punt van den dijk geplaatst, en is er behalve het jaartal een vraagteeken (?) bij gesteld.